

İNSAMER ÇALIŞTAYLARI – 4

SUDAN KRİZİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Çalıştayı Raporu

NİSAN 2025

Dr. Serhat Orakçı

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

iHH
İNSANI YARDIM VAKFI

Sudan Krizi Ve Çözüm Önerileri
Çalıştay Raporu

Hazırlayan: Dr. Serhat Orakçı

Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Riad Domazeti

Editör: Ümmühan Özkan

Web Editörü: Bakıhan Yılmaz

Baskı

Mayıs 2025

Kapak ve Sayfa Tasarım

NuhunGemisi / Nurgül Ersoy

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müelliflerine aittir.

©İNSAMER 2025

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur.

Sadece kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İHH
İNSANI YARDIM VAKFI

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

İÇİNDEKİLER

02 Giriş

04 1. BÖLÜM

04 **Sunum 1:** Sudan'da Yükselen Şiddet ve Barış Perspektifleri

Muhammed Osman Al-Baroudi

07 **Sunum 2:** Sudan Krizi: Saha Gözlemleri Işığında Barış Arayışı

Dr. Gökhan Kavak

13 **Sunum 3:** Sudan İç Savaşı ve Barış İçin Entegrasyonun Önemi

Dr. Serhat Orakçı

16 2. BÖLÜM

16 Katkılar, Öneriler

23 Sonuç

Giriş

Yaklaşık iki yıldır iç savaşın sürdüğü Sudan bir yandan insani krizlerle anılırken bir yandan da barış ve uzlaşi için arabuluculuk girişimlerine konu oluyor. 1956 yılında elde edilen bağımsızlıktan bu yana en ciddi krizin içinden geçen ülkede yaşanan çatışmaların sebep olduğu göç hareketleri büyük bir demografik değişime yol açmış durumda. Dış aktörlerin, komşu ülkelerin, uluslararası kurumların jeopolitik sebeplerden ötürü etki etmeye çalıştığı Sudan krizi, mevcut haliyle çok katmanlı bir görünüm sergiliyor.

Sudan'da barış adına atılan adımlar bugüne kadar sonuçsuz kalsa da cephede çatışan tarafların kendilerine destek arayışları hız kesmeden devam ediyor. 13 milyon insanın yerinden edildiği Sudan'daki kriz, çok yönlü analizlere ihtiyaç duyuyor. Bu bağlamda Sudan krizinin farklı katmanlarını ele almak, siyasi ve sosyal yönlerini değerlendirmek ve muhtemel barış perspektiflerini konuşmak üzere İHH İnsani Yardım Vakfı ve İNSAMER olarak 22 Şubat 2025 tarihinde bir çalıştay düzenledik. Çalıştayda krizin insani ve

jeopolitik etkileri bağlamında beklenti, öneri ve gelecek senaryolarına dair ufuk açıcı mülahazalarda bulunuldu. Yuvarlak masa şeklinde gerçekleştirilen çalıştayda ana konuşmacıların yanı sıra diğer katılımcılar da söz alarak konuyla ilgili öneri

ve katkılarını dile getirdiler. Böylece hem ana konuşmacıların görüşleri dinlendi hem de Türkiye’de alana vakıf akademisyenlerin ve sivil toplum çalışanlarının interaktif katılımı ile etkili bir müzakere ortamı sağlanmış oldu.

1. BÖLÜM

SUNUM 1

SUDAN'DA YÜKSELEN ŞİDDET VE BARİŞ PERSPEKTİFLERİ

MUHAMMED OSMAN AL-BAROUDİ
(Carter Center)

Bismillahirrahmanirrahim

Öncelikle İstanbul'daki Sudanlı kardeşlerime, Türk halkına ve Araplara çok teşekkür ediyorum.

Burada bulunan herkes Sudan'da neler olup bittiğini biliyor ve takip ediyor; hepinizin bu alanda değerli katkıları var. Konuşmama Sudan'daki savaşın ilk gününden başlamak istiyorum. Gerçekten de bu, birçok insan için beklenmedik ve zor bir durumdu. Savaşın ilk iki saati çok şiddetli geçti. İlk iki saatte hafif, ağır, modern ve gelişmiş silahlar olmak üzere her çeşit silah kullanıldı. Bu silahlar çoğunlukla Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) olarak anılan milis güçlerinin elindeydi. Bu güçler son derece teknolojik silahlarla donanmıştı. Hatta milisler genel olarak ordudan daha ileri bir silah gücene sahipti.

Sudan'da tüm vatandaşlar arasında güvenlik hissinin kaybolması savaşın yol açtığı

“Savaş uluslararası camia için de genel olarak beklenmedik bir durumdu. Bu sebeple Sudan'da vatandaşları olan ülkeler öncelikle tahliye işlemlerine başladılar. En büyük tahliye operasyonlarından biri ilk hafta Hartum'da yaşandı. Fransız, Alman ve Amerikan uçakları, Hartum Havaalanı'ndan ve Umdurman'daki Wadi Seidna Havaalanı'ndan sürekli olarak hareket etti.

ilk problem oldu. İnsanlar evlerini terk etmeye ve rastgele bir şekilde göç etmeye başladı. Savaşın başından bu yana en dikkat çeken konulardan biri de polis teşkilatının ilk günden itibaren adeta ortadan kaybolmasıydı. Ordunun vatandaşların günlük güvenliğini sağlamak gibi bir görevi olmadığı için vatandaşlar kendilerini koruyacak kimseyi bulamadı. Bu iş polisin göreviydi ama savaşın başlamasıyla polis gücü adeta ortadan kayboldu; çünkü milisler tarafından ciddi tehditlere maruz kalmışlardı. Milisler, polisin olaylara müdahale etmemesini, aksi takdirde düşman olarak görüleceklerini ve hedef alınacaklarını açıklamışlardı.

Savaş uluslararası camia için de genel olarak beklenmedik bir durumdu. Bu sebeple Sudan'da vatandaşları olan ülkeler öncelikle tahliye işlemlerine başladılar. En büyük tahliye operasyonlarından biri ilk hafta Hartum'da yaşandı. Fransız, Alman ve Amerikan uçakları, Hartum Havaalanı'ndan ve Umdurman'daki Wadi Seidna Havaalanı'ndan sürekli olarak hareket etti. Ürdün, Nijerya ve Suudi Arabistan dahil tüm ülkeler, vatandaşlarını tahliye etti. Bu, Afrika'da yaşanan savaşlarda yapılan en büyük tahliye operasyonlarından biriydi.

Burada değinmek istediğim öncelikli konulardan biri de kadınların savaş sebebiyle maruz kaldığı muameleler. Kesinlikle vurgulamak gerekiyor ki kadınlar bu savaşın ilk kurbanları oldu. Sudan tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir zulümle karşı karşıya kaldılar. Belki de dünyadaki birçok savaşta böyle bir zulüm yaşanmadı. Evlere yerleşen milisler kadınları istismar

etti. Öyle ki bu süreçte yaşananlar Sudan tarihinde daha önce hiç görülmemiş boyuttaydı. Uluslararası camia da kadınlar için herhangi bir koruma sağlamadı; bu konuya en ufak bir ilgi dahi göstermedi. Hatta Ciddé'de yapılan müzakerelerde ve Ciddé'de yayımlanan bildiride, kadınların ve çocukların maruz kaldığı bu büyük zulme dair tek bir söz zikredilmedi.

Bu savaşın ayırt edici özelliklerinden biri de ilk olarak Hartum'da başlaması ve orada diğer bölgelere kıyasla daha şiddetli yaşanmasıydı. Hatta başlangıçta çatışmalar Darfur'a ulaşmamıştı. Savaş, ilk olarak sabah erken saatlerde, dokuz civarında Kuzey Sudan'daki Meroe şehrinde, Meroe Havaalanı'nda başladı. Hükümet Başkanı'nın ikamet ettiği yer kuşatıldı ve Hartum'un ortasında şiddetli çatışmalar yaşandı.

Darfur'daki kabile liderleri savaşın Darfur'a sıçramaması için çok temkinli davranıyorlardı. Sudan'daki genel algı, savaşların her zaman Hartum dışında gerçekleştiği yönündeydi. Özellikle Darfur, önceki savaşların çatışma alanıydı. Kabile liderleri savaşın önüne geçmek için çaba gösterdiler çünkü çocukları her iki tarafta da savaşıyor olabilirdi. Öyle ki iki farklı cephe savaşıyorlar arasında kardeş olanlar bile vardı. Bu sebeple örneğin Zalinge şehrinde, kabile üyeleri birbirleriyle savaştırmama konusunda anlaşmaya çalıştılar. Başlangıçta başarılı da oldular, ancak tabii ki savaş hızla Darfur'a ulaştı ve Sudan tarihindeki en korkunç katliamlar gerçekleşti. Mesela Mesalit kabilesinden onlarca kişi canlı canlı gömüldü, yüzlerce kişi öldürüldü ve bölge valisi korkunç bir

şekilde katledildi. Bu olaylar tüm medya organlarında geniş bir şekilde yer aldı.

Sudan'daki savaş diğer savaşlardan farklıydı. Londra'daki School of Economics'te, Prof. Mary Kaldor'la "yeni savaşlar" teorisini tartışırken ona, bu savaşın yeni savaşlardan biri olduğunu söyledim. Aynı fikirde değildik ancak sahadaki durum benim tezimi destekliyordu. Sudan savaşını farklı kılan şey, Sudan'daki kabilelerin sayısıydı. Savaş, 600 kabileye sahip ve 100 dilin konuşulduğu bir ülkede çıkmıştı. Bu diller sadece lehçe değil, aralarında dünya çapında son zamanda kabul gören Bango dili gibi diller de var. Yani Sudan'da gerçekten büyük ölçüde bir çeşitlilik söz konusu.

Savaş başladığında başkentte 75.000 milis bulunuyordu. Bu milisler, en modern silahlarla donanmışlardı.

Bu savaşın farklı olmasının bir diğer nedeni de denizin ötesindeki ülkeler hariç sekiz ülkeyle komşu olan Sudan'da çok yoğun bir bölgesel etkileşim ve çıkar çatışmasının olmasıydı ve bu durum oldukça belirgindi. Zira bu ülkelerin her birinin kendi çıkar hesapları var. Petrol boru hattı Güney Sudan'dan geçiyor ve Sudan'ın en kuzeydoğusundaki Port Sudan'a kadar uzanıyor.

Mısır'ın Sudan'da, diğer herhangi bir ülkeden daha fazla çıkarı var. Etiyopya da Sudan'daki gelişmelerden etkileniyor. Bu ülkelerin hepsi Sudan'da bir varlık gösteriyor. Hatta Körfez ülkeleri, özellikle Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan da buradaki durumla yakından ilgilendi. Zira Sudan ordusu ve HDK, Yemen'de Suudi Arabistan'la birlikte savaşarak Suudi Arabistan Krallığını savunuyordu. Rusya da hem resmi hem de paralı

askerleriyle yani *Wagner* milisleriyle her iki tarafta da bulunuyordu. Wagner, aslında Sudan ordusu denetiminde milisleri eğitiyordu. Kısacası ülkedeki koşullarda çok fazla çelişki var ve bu da Sudan'daki savaşı oldukça farklı kılıyor.

Sudan'da savaşın durdurulması ve ateşkesin sağlanması için bugüne kadar bölgesel ve uluslararası düzeyde bir dizi girişimde bulunuldu. Bu girişimler arasında Afrika Birliği ve Doğu Afrika'nın bir parçası olan "IGAD" da yer aldı. Ayrıca Suudi Arabistan ve ABD'nin de ortak bir girişimi oldu. Güney Sudan ve Kenya'dan da bazı girişimler geldi. Ana girişim, Ciddede yapılan görüşmeleri başlatan girişimdi. Bu görüşmelere savaşın iki tarafı, Sudan ordusu ve HDK katıldı ve aralarında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, uluslararası hukuk ve insan hakları ile ilgili yasalara saygı gösterilmesine dayanan bir anlaşmaydı. Aynı zamanda ateşkes sağlanmasını ve mağdurlara yardım ulaştırılmasını da öngörüyordu. Genel olarak bu girişimler, ateşkesin sağlanmasına odaklanıyordu. İlk iki ayda yedi kez ateşkes sağlandı ancak bu durum süreklilik göstermedi ve ateşkesler çok hızlı bir şekilde bozuldu. Savaş tekrar başladı. Farklı zamanlarda sivil halka bazı yardımların ulaştırılmasına izin verilse de bu girişimlerin hiçbiri başarılı olmadı. Ülkedeki insani durum gerçekten çok kötü. Hartum eyaletindeki hastanelerin çoğu savaşın ilk iki ayı sonunda çalışamaz hale geldi. Sağlık hizmetleri neredeyse tamamen durdu. Birçok insan ya hastaneye gitmeye çalışırken ya da bir hastane bulmaya çalışırken hayatını kaybetti.

Bu girişimlerin en belirgin özelliği, sorunun çözülmesine veya kalıcı bir barışın sağlanmasına odaklanmak yerine, sadece geçici bir ateşkesle odaklanmalarıydı. Başlangıçta amaç, yabancı ülke vatandaşlarının Sudan'dan tahliyesi için fırsat tanımaktı; daha sonra ise yardımların ulaşması oldu; dolayısıyla bu ateşkes girişimlerinin öncelikli amacı savaşın sonlandırılması veya kalıcı bir barış sağlanması değildi.

Sürekli olarak karşılaşılan konu ise meşruiyet meselesiydi. Meşruiyet konusu Sudan'ı kimin temsil ettiğiyle ilgili sıkça gündeme geldi. Oysa ki birçok kurum nezdinde bu mesele çözüme kavuşturulmuştu. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Sudan Cumhurbaşkanlığı Konseyi Başkanı'nın Sudan'ı temsil etmesi karara bağlanmıştı.

Sudan'ın Afrika Birliği'ndeki üyeliği askıya alınmıştı. Ancak genel olarak mevcut temsil, çoğunlukla Port Sudan'daki hükümetin başında bulunan Abdulfettah el-Burhan ve ekibi tarafından sağlanıyordu. Meşruiyet meselesi, BM Genel Sekreteri'nin özel elçisi Walker Perthes'in görevden alınmasıyla test edildi. Sudan hükümeti, Perthes'i "istenmeyen kişi" ilan etti. BM, Sudan'ın bu kararını kabul etmeyerek Perthes'in görevine devam etmesini istedi ve Perthes, Nairobi'de görevine devam etti. Ancak o, savaşın esas tarafı olan mevcut hükümetle iletişim kuramadı ve sonunda geri çekildi. Bu sorun daha önce Etiyopya ve Somali'de de yaşanmıştı. Ancak neticede BM her zaman taleplere yanıt vermeye çalışıyordu. Meşruiyet meselesi, bir grup siyasi ve silahlı Sudan gücünün Nairobi'de

toplandığı zamana kadar tartışılmaya devam etti. Bu grup, sürgünde bir hükümet kurma girişiminde bulundu ve mevcut hükümeti tanımadığını ilan etti.

Bu gücün temsil ettiği taraf, şimdi karmaşık bir güç haline gelmiş olsa da milis hareketinin hala bazı siyasi girişimleri olduğu ve bazı başarılar elde ettiği görülmekte. Hatta Nairobi’de iki önemli güç olan Abdul Wahid al-Nur ve Abdelaziz al-Hilu gibi reform hareketlerini reddeden ve herhangi bir anlaşma imzalamayan, geçici hükümete katılmayan güçleri bir araya getirmeyi başardı. Milislerin lideri Hemedti lakaplı Muhammed Hamdan Dagalo’nun yardımcısı ve aynı zamanda kardeşi, bu süreci yöneten kişi oldu ve büyük Sudan partilerinden Ümmet Partisi’ni bu toplantıya katılmaya ikna etti. Ayrıca yine büyük bir parti olan Demokratik Birlik’ten de bir grup söz konusu toplantıya katıldı. Bu durum meşruiyet meselesini ve sürgünde bir hükümet kurma konusunu yeniden gündeme getirdi. Milislerin kendileri ve bazı silahlı gruplar da bu oluşum içinde yer aldı. Ancak çoğu silahlı grup, halihazırda Darfur ve Sudan’ın diğer bölgelerinde orduyla birlikte savaşmaya devam ediyor.

Sudan’daki krize nihai çözüm bulma adına yapılan son arabuluculuk girişimi, geçen yıl ABD’nin başlattığı girişimdi. ABD, hükümetle isyancı hareket arasında Cenevre’de görüşmeler yapacağını açıkladı ve her iki tarafı da Cenevre’ye davet etti. Bazı siyasi taraflar ve birkaç ülke de bu toplantılara katıldı. Ancak Sudan ordusu, sunduğu bazı gerekçelerden dolayı Cenevre görüşmelerine katılmayı

reddetti. En önemli gerekçe, öncelik olarak Cidde Anlaşması’nın uygulanması gerektiği idi. Çünkü Cidde Anlaşması, temel maddeler içeren uluslararası bir anlaşma niteliğindedir. Bu anlaşma uyarınca tüm tarafların askeri birliklerini yerleşim bölgelerinden tahliye etmesi gerekiyordu. Zira yerleşim bölgelerinde silahlı grupların olması, milislerin askeri taktik ve stratejilerinden biriydi. Milisler bir bölgeye girdiklerinde evlerin içine kadar giriyorlar, böylece ordu onları hedef alamıyordu çünkü bu sivil hedeflere saldırmak, sivil halkı hedef almak olurdu. Yani milisler, sivilleri kalkan olarak kullanıyorlardı. Bu nedenle ordu, önce Cidde Anlaşması’nın uygulanmasını talep etti. Milislerin evleri boşaltması en önemli şartlardan biriydi.

Geçtiğimiz kasım ayında, Afrika Boynuzu’nun İsviçre elçisi ile bir araya geldim. Bana Port Sudan’a gidip oradaki yönetimle ve milis liderleriyle görüştüğünü söyledi. Ayrıca BAE’deki yetkililerle de görüşmüştü. Sonuç olarak tarafların hiçbirinin oturup müzakere etmeye istekli olmadığını ve milis liderlerin sivil bölgeleri ve yerleşim alanlarını boşaltmalarının söz konusu olmadığını söylediklerini aktardı. Oysa bu konu Cidde Anlaşması’nda yer alıyordu ve buna imza atmışlardı. Ancak şimdi bu maddeye tamamen karşı çıkıyorlar ve yerine getirmeyi reddediyorlar.

Kanaatimce Sudan’daki krizin son bulması için askeri söylemin aşılması gerekiyor; çünkü ordu ve liderlerin söylemi, her zaman kendilerine destek veren gruplarla bağlantılı. Örneğin eğer ordu o dönemde müzakerelere katılmış olsaydı popülerite-

sini kaybederdi. Çünkü Cezire bölgesinin işgali ve Hartum'da yaşanan olaylardan sonra Sudan halkının çoğunluğu isyancılarla müzakereye hazır değildi. Aynı şekilde, silahlı hareketler ve isyancılar da sürekli olarak savaşı kazanacaklarını ve galip geleceklerini iddia ediyorlardı.

Tüm bunlar “askeri söylem”dir. Askerin bu şekilde konuşması normaldir ancak başarılı bir müzakereci bu tür engelleri aşmalı ve gerçek niyetleri görmeye çalışmalıdır. Örneğin ordu komutanı Burhan, uzun süre, “herhangi bir tarafla herhangi bir zaman ve herhangi bir yerde müzakere etmeye hazırım” şeklinde açıklamalar yapmıştı. Gerçekten de Hemedti ile görüşmek için IGAD’ın Cibuti’de düzenlediği toplantıya gitti ancak Hemedti toplantıya katılmadı. O ana kadar ordu müzakerelere katılmaya hazırdı, fakat savaşın gidişatındaki değişiklikler nedeniyle ordunun müzakerelere katılması ihtimali azaldı. Neticede gerçek anlamda müzakere yapmak ve barış anlaşması sağlamak isteyen tarafın daha derin bir diyalog kurması ve bu konuda daha fazla çaba sarf etmesi gerekir.

Son gelişmelerden önce, İngiltere’de yayımlanan bir gazete için bir makale kaleme aldım. O makalede, barış anlaşması yapmak için çok uygun bir zaman olduğunu söyledim. Bunun birkaç nedeni vardı; bunlardan biri, her iki tarafın da askeri gücünün tükenmesiydi. Savaşı sonuna kadar sürdürmeye kararlı olan taraflar bile savaşın uzun sürdüğünü ve durumun çözüme kavuşamayabileceğini hissetmeye başlamıştı. O dönemde atmosfer böyleydi. Fakat şimdi durum değişti.

Sudan’da barışın sağlanması için gerçekten buna niyeti olan bir tarafın olması gerekiyor. İsviçrelilerle konuştuğumda onlara şunu söyledim: “Sudan’da İsviçrelilere karşı bir tepki yok ama hem Amerikalılara hem de İngilizlere karşı bir geçmişten gelen bir tepkimiz var. Onlar bizi sömürmüşlerdi. Ama İsviçrelileri Jovial adında bir saat markası veya meşhur çikolatalarıyla tanırız. Bu nedenle bu, sizler için bir fırsat.” Ayrıca Amerikalıların görüşüne karşı bir duruş sergiliyorlardı ve onlar aracılığıyla ilerlemenin doğru bir yol olmadığını düşünüyorlardı.

Savaştan önce Hartum’da Norveç Büyükelçisi ile görüşmüştüm, onlar da Amerikalıların savaşı körükleyen taraf olduğunu düşünüyorlardı. Amerikalı Büyükelçi, çerçeve anlaşmasının daha

fazla gerginliğe yol açabileceğini ve savaşı başlatabileceğini anlamıyordu. Nihayetinde Cenevre'deki toplantı gerçekleşti, ancak Amerikan Büyükelçisi durumu daha da gerdi -aslında istedikleri de tam olarak buydu. Önemli olan nokta, benim önerimin “çift yollu müzakereler (2 tracks diplomacy)” üzerine kurulmuş olmasıydı. Yani müzakereleri iki tarafla paralel olarak ayrı ayrı gerçekleştirmek gerekiyordu; çünkü ordu ve HDK'yi aynı müzakere masasında birleştirmek imkansızdı. Ordu ve HDK ile ayrı ayrı müzakereler yapıp her iki tarafla da çözüm bulmaya çalışılmalıydı. Tabii ki müzakerelerin yapılacağı zaman da önemliydi. Şu anda koşullar o günden çok farklı, ama bu yöntem gerçekten de tarafların müzakerelerdeki taviz verme düzeylerini etkileyebilir. Bu tezimi desteklemek için Vestfalya Anlaşması örneğini hatırlattım. Bu anlaşma, 1648'de Avrupa'da yapılan bir barış anlaşmasıydı. Protestanlar ile Katolikler arasında yüz yıl süren savaşı sona erdirdi. O dönemde de taraflar, aynı müzakere masasında bir araya gelmeyi reddetmişlerdi. Aralarında çok şiddetli bir çatışma vardı. Müzakereciler, Protestan heyetini Almanya'daki Osnabrück bölgesinde, Katolik heyetini ise Münster bölgesinde masaya oturttu. Müzakereler, taraflarla farklı yerlerde yapıldı. Neticede taraflar, her biri için kabul edilebilir bir taviz noktasına vardığında Vestfalya'da bir araya gelip barış anlaşmasını imzaladılar. Modern Avrupa tarihinin en önemli olaylarından olan bu anlaşma, ulusal egemenlik ve devlet anlayışının temelini oluşturdu. Bu yöntem Sudan'da da uygulanabilir ve taraflarla ayrı ayrı müzakereler yapıp her iki taraf için kabul

edilebilir noktalara ulaşıldığında anlaşma imzalanabilir.

Hızlıca birkaç noktaya daha değinip konuşmamı bitireceğim. Sudan'daki gelişmeler hakkında 13 yıldır haftalık siyasi analiz yazıları yazıyorum. Bu analizler farklı dönemlerden geçti. Bunlardan biri “ulusal diyalog” olarak adlandırılan dönemdi. Bu, devrimden önceydi. Ardından devrim dönemi, geçiş dönemi ve sonrasında Sudan'daki savaş dönemi geldi. Bu dönemlerin genel özelliği, Sudan'daki siyasi çatışmaların çok yüksek olmasıydı. Partilerde ve silahlı gruplarda sürekli bir parçalanma süreci yaşandı. Darfur'daki silahlı gruplar, başlangıçta iki veya üç gruptu. Şu an ise onlarca grup var ve bu grupların her biri birbirinden ayrılmış durumda. Mesela Minnawi, Muhammed Nur ve diğerleri bir zamanlar tek bir grubun üyeleri idi. Şu anda bir hareketten 10'dan fazla grup türedi. Aynı şekilde siyasi partilerde de durum benzer. Ümmet Partisi'nden de birçok parti çıktı. Yine Federal Parti'den de şu an beş veya altı parti çıktı. Bu durum sürekli güncellenerek devam ediyor.

Mesela Abdelaziz al-Hilu hareketi, Malik Agar ve Yasir Arman ile birlikteydi. Bu üçlü, 2018 yılına kadar birlikte hareket ediyordu. Ardından Arman ve Agar, Abdelaziz al-Hilu'dan ayrıldı, sonrasında Arman da Agar'dan ayrılarak üç ayrı hareket oluştu. Onlardan da başka gruplar türedi. Bu parçalanma sürekli olarak devam ediyor. Neticede bu durum Sudan'daki siyasi manzarayı karmaşıklaştırıyor ve anlaşma sağlanmasını zorlaştırıyor. Çünkü bu sürekli parçalanma,

halkın birleşmesini engelliyor ve insanlar bir araya gelip tek bir görüş oluşturmak yerine, bölünmeye devam ediyor.

Dolayısıyla siyasi sorun, Sudan'ın temel bir problemi haline geldi. Sudan halkı siyasi partilere olan güvenini büyük ölçüde kaybetti. Benim hep inandığım bir şey var, o da yeni nesillerin devreye girmesi gerektiği. Çünkü bizde şu an eski nesiller ve aynı partiler var. Bunlar sömürge döneminden beri varlar ve Sudan'da herhangi bir gelişme ya da ilerleme sağlamadılar. Görünen o ki, Sudan gerçekten yeni bir nesle ve yeni bir modele ihtiyaç duyuyor.

Çağın dilini anlayan ve sorunlarla nasıl başa çıkacağını bilen bu yeni nesil gençleri yönetecek bir topluluğa ihtiyaç var. Bu, şu anki siyasi partileri ayıran en önemli özellik. Bu konu gerçekten çok önemli ve aşılması zor bir mesele; çünkü sonunda süreç tamamen siyasi bir meseleye dönüşüyor. Bu hafta, Başkan Burhan'ın başkanlığında, siyasi partilere ilişkisi olmayan bağımsız bir hükümetin kurulması bekleniyor. Bağımsız bir başbakan tarafından partiye bağlı olmayan bir kadro ile bir hükümet kurulması planlanıyor. Bu konuda bir anlaşma sağlandı ve yakın zamanda duyurulması bekleniyor.

Muhammed Osman Al-Baroudi'ye Yöneltilen Sorular ve Cevapları

Soru: Anlaşma kiminle yapıldı?

Cevap: Port Sudan'daki mevcut yönetimle anlaşma yapıldı. Mevcut bir hükümet olmadığı için anayasal, siyasi ve idari boşluk olduğu şikayetleri vardı. Çünkü savaşın başlangıcından beri hükümet yoktu. Bakanlıkların yönetimi vekil bakanlara verilmişti.

Soru: Başbakan kim olacak?

Cevap: Henüz açıklanmadı ancak Başkan Burhan, bunun bağımsız bir kişilik olacağını, siyasi partilerle bağlı olmayan birini atayacağını söyledi. Beklentim birkaç gün içinde duyurulacağı yönünde.

Siyasi mesele gerçekten çok önemli. Mısır, daha önce bütün siyasi tarafları davet

ettiği bir yuvarlak masa toplantısı düzenlemişti. Aynı şey Etiyopya ve Kenya'da da yaşandı. Mısır'daki toplantıda salondaki atmosfer çok gergindi. Birbirlerinin yanına oturmayı ve selamlaşmayı dahi reddetmişlerdi. Ancak şu anda ordunun sahada büyük bir ilerleme kaydettiği görülüyor; Cezire eyaletini ve Bahri şehrinin büyük bir kısmını, Nil'in doğusunu ve Hartum'un büyük kısmını ele geçirdi. Sadece Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Hartum Havaalanı ve bazı stratejik bölgeler milislerin elinde ve ordu ilerlemeye devam ediyor.

Gerçek şu ki, milis hareketi her geçen gün güç kaybediyor. Hemen hemen bütün tanınmış askeri liderlerini Darfur, Cezire, Sinja ve Hartum'daki çatışmalarla kaybettiler. Önemli bir silah gücüne

sahip olmalarına rağmen gerçekten de çok büyük kayıplar verdiler. Ordunun ilerleyişini sürdürerek Darfur'a geçmesi ve savaşın uzun bir süre daha devam etmesi bekleniyor. Çünkü isyan hareketleri, daha önce bu hareketlerden çok daha küçük ve daha düşük donanımlı olmalarına rağmen uzun süre devam etti. Ama muhtemelen bu savaş daha sınırlı olacak. Hartum'un ordu tarafından yeniden kontrol altına alınması bekleniyor. Bu belki bir ay belki de daha kısa bir süre içinde olabilir.

Soru: Polisler ne zaman tehdit edildi?

Cevap: Açıkçası polisin tehdit edilmesinin savaş başlamadan önce mi yoksa savaşın ilk saatlerinde mi olduğunu tam olarak bilmiyorum. Ben sadece güvenlik eksikliğine dikkat çekmek istemiştim. O dönemde hiç kimse kendini güvende hissetmiyordu. Halkın güvenliğini sağlayan hiçbir kurum veya otorite yoktu. Halkın karşı karşıya kaldığı durum buydu.

Soru: Türkiye'nin arabuluculuktaki rolü nedir?

Cevap: Bu karmaşık ve hassas bir konu. Öncelikle Doha'dan başlamak istiyorum. Türkiye'ye gelmeden önce Katar Dışişleri Bakanlığı'ndan bir yetkiliyle Türkiye'nin Sudan'daki rolü hakkında konuştum ve ona bu soruyu sordum. Bana Katar'ın mevcut yönetimi desteklediğini ve Sudan'daki arabuluculuk konusunda liderliğin Suudi Arabistan'da olduğunu söyledi. Körfez ülkeleri ile Suudi Arabistan arasındaki hassas ilişkiler nedeniyle Katar yeni bir girişimde bulunmaktan kaçınıyor.

Türkiye için de benzer bir hassasiyet söz konusu. Türkiye, mevcut bir girişime müdahale etmek veya ona paralel yeni bir girişim başlatmak istemedi. Çünkü ABD, Sudan'da arabuluculuk konusunda çok aktif, hevesli ve hızlı hareket eden bir ülkeydi. Suudi Arabistan da ABD ile birlikte hareket ediyordu. Cidde Anlaşması imzalandı ve ateşkes ile insani yardımlar konusunda çabalar devam etti.

Ancak şu an durum değişti. Sudan Dışişleri Bakanı'nın "Cidde Anlaşması öldü, hem de fazlasıyla öldü." dediğini duydum. Fakat bu görüşün tamamen doğru olduğunu düşünmüyorum. Cidde Anlaşması, önemli temellere dayanan bir anlaşmaydı. Bakanın bu sözleri, ordunun ilerleme kaydettiğini dolayısıyla askeri zaferin yakın olduğunu düşündüğüne işaret ediyor olabilir. Ancak ben bu meselelerin hızlı bir şekilde çözülebileceğini sanmıyorum; sorunun sadece müzakereler yoluyla çözülebileceğine inanıyorum.

Yeni bir gelişme olarak artık ABD Sudan'a eskisi kadar ilgi göstermiyor. Trump'ın Sudan'la fazla ilgilenmeyeceğini ve önceki dönemde olduğu gibi aktif bir takibin olmayacağını tahmin ediyorum. Bu da başka ülkeler için bir fırsat doğuruyor. Katar'ın devreye girmesi zor, çünkü büyük bir hassasiyet var. Ancak Türkiye devreye girebilir. Batılı ülkelerden ise İsviçre devreye girebilir. İsviçre'nin Afrika Boynuzu Özel Temsilcisi ile görüştüm ve kendisi çatışmaya taraf olan grupların hepsiyle bir araya geldiğini söyledi. İsviçre'nin Sudan'daki müzakerelerde ABD'nin yaklaşımı hakkında da fikirleri var.

Bu noktada Türkiye'nin İsviçre ile koordinasyon sağlaması mümkün. Ayrıca dediğim gibi Sudan'ın İsviçre ile hiçbir sorunu yok, İngiltere veya ABD ile yaşanan gerginlikler gibi bir durum yok. Ben şahsen bu süreçte İsviçrelilerle çalışıyorum ve Türkiye'deki taraflarla da iş birliği yapmaya hazırım. Sudan'daki tüm taraflarla iletişimim var.

Şu an tarafların bir anlaşmaya varma konusundaki isteği, geçmişte olduğundan daha fazla. Bu yüzden şu an anlaşmanın tam zamanı diye düşünüyorum.

Savaş süresince farklı tarafların öne sürdüğü çeşitli senaryolar vardı. Ben, 35 yıl boyunca Birleşik Krallık'ta yaşadım ve 13 yıldan fazla süredir bir Amerikan kuruluşunda çalışıyorum. Bu nedenle bu çevrede pek çok senaryo duydum.

Uluslararası Kriz Grubu, savaşın ilk yılında Sudan meselesinin çözümü üzerine bir oturum düzenledi ve burada çeşitli senaryolar ele alındı. Öne sürülen senaryolardan biri, savaşın sona erdirilmesi için bir tarafın desteklenmesiydi. Bir Amerikalı profesör, ordunun desteklenerek savaşın sonlandırılması gerektiğini savunmuştu.

Buna karşın Donald Booth, Perillo'dan önceki Sudan özel temsilcisi olan eski Amerikalı diplomat, tamamen farklı bir görüşü dile getirdi. O, Sudan'daki İslamcılarının büyük bir tehdit oluşturduğunu, onların İran ve Rusya ile ittifak yapabileceklerini ve bunun ABD'nin çıkarlarına aykırı olduğunu, bu sebeple ABD'nin HDK'yi desteklemesi gerektiğini savunuyordu.

Bunun dışında pek çok farklı senaryo daha konuşuldu. UNITAMS'te görev yapan eski İngiliz Büyükelçisi'nin de Sudan'daki taraflar hakkında görüşleri vardı. Hatta Nairobi'de bir oturumda, eski CIA ajanı ve Amerikalı analist Hudson ile tartıştı. Hudson, HDK'nin tüm kırmızı çizgileri aştığını savunuyordu ve onlara karşı tamamen zıt bir duruş sergiliyordu.

Burada vurgulamak istediğim nokta şu: Bu savaşta iki taraf var, dolayısıyla kimse savaşın tek taraf üzerinden yürütüldüğünü iddia edemez. Hatta belki ikiden fazla taraf da olabilir. Ancak belirli bir ayırımın yapılması gerekiyor. Bununla birlikte insanların taraflara bakışı farklılık gösteriyor. Yani bazı kişiler HDK'nin kendi evlerinde barınmasından rahatsızlık duymuyor. Bu durumda ev sahibini yargılayamayız.

Ama insani meseleler her şeyden önce gelir. Ayrıca çok ciddi ve karmaşık konularımız var. Ben Carter Center adlı ABD'li bir kuruluştaki çalışıyorum. Eğer kendilerine insani yardımla ilgili bir proje götürürseniz reddederler. Çünkü onların çalışma alanı insani yardım değil; barışın sağlanması ve barışla ilgili müzakereler. Bu, Başkan Carter'ın üstlendiği görevdi. Bu nedenle kurumların olaylara bakışı ve ilgilendikleri alanlar farklılık gösteriyor.

Savaş sonrası Güney Sudan ile Sudan'ın yeniden birleşmesi ve Cancavid'in durumu ile ilgili olarak Sudan'ı büyük bir görev bekliyor: Barışı inşa etmek ve uzlaşmayı sağlamak. İnsanların tekrar bir arada yaşamasını mümkün kılmak gerekiyor.

Çünkü komşu kabilelerden insanlar birbirlerini öldürdü. Bu, uzman kuruluşlar tarafından iyi bilinen bir mesele. Pek çok insan bu süreçten derinden etkilendi ve ciddi travmalar yaşadı.

Sudan'ın eski haline dönmesi meselesine gelince, benim çok sevdiğim basit bir söz var: "Hiçbir şey eskisi gibi olmaz." Yani bir cam kırıldığında onu eski haline getirmek zordur. Ama tamir edilebilir ve en iyi duruma getirilebilir.

Salva Kiir, devrimden hemen sonra, Dr. Al-Asam'ın konuşma yaptığı ilk kutlamada yer almıştı. O sırada salondaki bazı kişiler "Güney Sudan, Sudan'a geri dönsün!" şeklinde sloganlar attı. Bu durum Salva Kiir'i fazlasıyla rahatsız etti. Güney Sudanlılar, Sudan'a geri dönme meselesinin dile getirilmesinden hoşlanmazlar. Başkan Salva Kiir, salondaki bu sloganlardan rahatsızlığını açıkça dile getirdi. Zira Güney Sudan'ın tekrar Sudan'a katılması çok zor bir ihtimal.

Son olarak Sudan halkıyla ilgili bir konuya değinmek istiyorum. Daha önce bahsedilen tüm meseleler elbette önceliklidir, özellikle de insani kriz. Ancak Sudan halkının çok büyük bir sorunu daha var. Eğer bu sorun kalıcı şekilde çözülmezse yeniden aynı krize düşeriz ve hep geçici çözümler üretmek zorunda kalırız.

Sudan halkı üretken ve pozitif değil. Mesela şu an Sudanlıları, ABD veya Avustralya siyasetini tartışırken bulabilirsiniz. Dünyanın her yerindeki siyaseti bilirler. Hatta Amerikalılar bile Sudanlılara şaşıyor çünkü Amerikalılar,

ABD dışındaki hiçbir şeyi bilmez. Öte yandan bir Sudanlıya "Hadi şu sandalyeyi şuradan şuraya taşıyalım." derseniz, kaçar.

Bizim çalışma ve üretkenlik konusunda çok ciddi bir sorununuz var. Örneğin 1969'a kadar Güney Kore'nin ticaret dengesi Sudan ile eşitti. Koreliler, teknolojik kalkınmaya başladıklarında İngilizlere gidip onlardan bir sistem almak istemişler. İngilizler onlara, "Biz teknik sistemimizi Sudan'da, Sudan Üniversitesi'ne bağlı Bilim Enstitüsü'nde kurduk. Gidin oradan alın." demişler. Bu olay 1950'lerde yaşanmış.

Bunun üzerine Koreliler Sudan'dan bu teknik sistemi alıp geliştirmişler ve bugün Samsung üretiyorlar ve şu an Samsung, milyonlarca insanın cebinde, her evde, her uçakta bulunuyor.

2009 yılında ülkelerin bütçeleriyle ilgili yayımlanan bir listede, Güney Kore'nin bütçesi 996 milyar dolardı, 1 trilyon dolara 4 milyar dolar eksik. Sudan'ın bütçesi ise sadece 4 milyar dolardı.

Sudan 1950'lerde Güney Kore'nin önündeydi. Ama şimdi Güney Kore'nin bütçesi 1 trilyon doları geçti ve Sudan'ın bütçesi hala 4-6 milyar dolar arasında. Bu rakamlar, ne kadar geri kaldığımızı açıkça gösteriyor.

Oysa Güney Kore'nin hiçbir doğal kaynağı yok; nehirleri, altınları, madenleri, petrolü, tarım arazileri veya hayvancılığı yok; öte yandan Sudan'da bunların hepsi var. Sudan'ın çok daha ileride olması gerekiyordu.

Bu konu hakkında kapsamlı fikirlerim var ama vaktinizi almak istemiyorum. Özetle Sudanlı insanın üretken olması gerekiyor. Reform ve kalkınma liderliği şart. Sudan'da bu daha önce yaşandı. Mehdi bunu başardı. Doğu ve Batı Sudan'daki liderler de bunu daha önce yaptı.

Bu bölgelerde güçlü devletler ve ekonomiler vardı. İnsanlara bazı mesajlar verildi. Ama ne yazık ki Darfur, barışseverler yerine isyancılar çıkardı. Doğu Sudan'da da isyan hareketleri vardı. Bu sebeple Sudan sürekli verimsiz ve olumsuz bir yolda ilerledi.

Soru: Sudan'da yaşanan iç savaş mı, bölgesel savaş mı?

Cevap: Savaşın bölgesel mi yoksa iç savaş mı olduğu konusunda tam bir bilgim yok ancak sanırım sorunuzun amacı, sava-

şın bölgesel güçler tarafından yönlendirilip yönlendirilmediğini sorgulamak. Sudan'da yaşanan temelde bir iç çatışma. Fakat başından bu yana savaşın bölgeye yayılabileceği konusunda endişeler var. Özellikle Walker, savaşın ilk haftasından itibaren bu çatışmanın bölgeye yayılabileceğini belirtmişti. Neyse ki bu gerçekleşmedi ve savaş Sudan dışına taşmadı. Ancak Sudan içinde zaten bir çatışma vardı ve bunun tohumları önceden atılmıştı.

Savaştan önceki süreçte bir kişi Hartum'a gidip sokaklardaki milis güçlerini gördüğünde Sudan içinde silahlı bir çatışma olduğunu ya da olabileceğini hemen anlayabilirdi. Pek çok yazar ve gazeteci bu konuda uyarılarda bulundu ve bu mesele hakkında konuştu. Çünkü mevcut tabloya bakıldığında ülkedeki durumun silahlı bir çatışmaya dönüşmesi oldukça muhtemeldi.

SUNUM 2

SUDAN KRİZİ: SAHA GÖZLEMLERİ IŞIĞINDA BARIŞ ARAYIŞI

DR. GÖKHAN KAVAK
Anadolu Ajansı Afrika Masası

Küreselden yerele gidecek olursak bu çatışmalar başladığında en dikkat çekici haberimiz, bir İslam ülkesinin daha yok olduğuydu. Bir zamanlar eğitim havzaları olan Afganistan, Suriye, Sudan gibi ülkelerdeki savaşlar bu coğrafyaları tarumar etti. Sudan hem Afrika halkları

hem Türkler hem de İslam ümmeti için bir eğitim havzasıydı.

Güney Afrika merkezli haftalık yayınlanan bir derginin bu ayki sayısında Sudan manşete alınmış ve "Sudan'ın Uzak Barışı" diye bir başlık atılmış-

tı. Bu başlık onların da Sudan'ı nasıl gördüğü açısından önemli. Biz de bu konuyla ilgili bir belgesel çektik. Görüşmelerimiz esnasında bize yeni hükümet kurulacak dendi. Mülteci kamplarına gittik; bakanlarla, kanaat önderleriyle görüştük. Bizi Sudan devleti davet ettiği için tarafsız diyemem.

Genel olarak sahipsiz bir Sudan söz konusu. Sahada birçok güç unsuru var, birbirleriyle savaşıyorlar ve halk bundan büyük zarar görüyor. Beşir iktidarı devrildikten sonra sivil hükümet kuruyor, daha sonra ordu başa geliyor ve onlar arasında da anlaşmazlık çıkıyor. HDK müdahale ederek Hartum'un bir kısmını ele geçiriyor.

Bu süreçte Sudanlıların medyayı çok iyi kullanamadıklarını gördük. Gerek Türkiye'deki Sudanlıların gerekse oradakilerin yaşananları haberleştiremediklerine şahit olduk. Ülkenin fiili başkanı Burhan ile iletişim kurmanın ise kolay olmadığını gözlemledik.

Ziyaretimiz esnasında HDK Hartum'a konuşlanmış vaziyetteydi. Şehirde polis yoktu. Sudan TV'nin genel müdürü ile görüştük. Bize "Bir şeyler olacağını bekliyorduk. HDK müdahale ettiğinde hiçbir askeri unsurun açıklama yapmasına izin vermedik." dedi. Burada sivil irade var. Üçüncü güç gibi bir durum var. Bazı ülkelerde sivil inisiyatifi göremezsiniz ama Sudan'da sivil bir inisiyatif var.

Bir de yabancı savaşçılar meselesi var. Bu yabancı savaşçılar ne zaman bir

bölgeye girse orası karışıyor. Sadece beyaz savaşçılar olarak değil, Çad'dan da Afrika'nın batı ülkelerinden gelen gruplar da var. Bu yaşananları ben Arap-Afrika arasında bir mücadele olarak görüyorum. Afrika'nın Doğu kodları ile Batı kodları arasında olaylara tepki anlamında çok fark var.

Hartum'un doğusu ve batısı arasında yabancı savaşçıların bölgeye gelmesinden sonra şiddet olayları patlak verdi. Halkın çoğunun doğu tarafını desteklemesi üzerine HDK ciddi insan hakları ihlallerinde bulundu ve ülkede iktidarı ele geçirmeye çalıştı. Bunda ordunun kendi içindeki ayrışmalar da etkili oldu ancak HDK yine de iktidarı ele geçiremedi ama sivillerin evlerine yerleşti ve sonrasında tecavüzler ve yağmalar başladı.

Sivillerin yaşam alanı olduğu için ordu evlere müdahale etmediğinden ana caddelerin aksine ara sokaklarda ciddi bir fiziki tahribat yoktu.

Arap-Afrika kabile çatışmasının siyasi anlamdaki dikkat çeken yansımalarından biri olarak mevcut Port Sudan hükümeti daha çok Arap merkezli güçler tarafından desteklenirken HDK genelde Kenya ve Uganda gibi ülkelere destek görüyor. Bu durumu Arap-Afrika kabile çatışması olarak tanımlıyorum. Mesela Çad ve Nijerya'da şiddet eğiliminin son 10 yıldır arttığını görebiliyoruz, dolayısıyla oradan gelen savaşçıların Sudan'daki eylemlerinin sonuçları halk için oldukça yıkıcı oluyor.

Halkın orduya ciddi bir desteği olduğunu gözlemledik. İnsanlara “Bu ordu sivil inisiyatifinizi mahvetti, HDK’den ne farkı var?” diye sordüğümüzda “Ordu resmi bir kurum ve bizi koruyor, HDK ise insanlara zulüm ediyor.” cevabını verdiler.

Sudanlılar gıda ve giysi gibi insani ihtiyaçların dağıtımında birbirlerine inanılmaz yardım ediyor.

Hartum’dan çıkıp Atbara bölgesine gelen mülteciler olduğunu gördük. Onların durumu oldukça kötüydü. Aralarında tahsilli insanlar da vardı.

Sudan’daki savaşa Sudan savaşı mı, yoksa Hartum savaşı mı demek daha doğru olur emin değilim? Zira mesele Hartum’da düğümlenmiş durumda -ne doğusunda ne de batısında bir çatışma var. Yaşananlar sokak savaşını andırıyor;

yani burada Suriye’deki gibi bir durum yok. Hartum ele geçirildikten sonra ne olacak? HDK ve diğer silahlı grupların tavrı ve olacak? HDK çekilirse sivil yönetim kurulacak mı? Bunlar cevaplanması gereken muğlak alanlar.

Türkiye’deki Sudan diasporasına baktığımızda çoğunlukla Hartum ve ülkenin doğu bölgelerinden gelen kişiler olduğunu görüyoruz. Darfur ve Güney Sudan bölgelerinden gelenlerin sayısı oldukça az. Bu durum, Türkiye’nin Sudan iç savaşına bakışını da etkileyebilir.

Barış noktasında ordu kendine fazlasıyla güveniyor, halk da orduyu destekliyor. Zaten Hartum’da üstünlük ordunun elinde, kısa ve orta vadede ordunun Hartum’u ele geçireceği düşünülüyor ama Sudan’ın diğer ülkelerle ilişkileri ne olacak?

SUNUM 3

SUDAN İÇ SAVAŞI VE BARIŞ İÇİN ENTEGRASYONUN ÖNEMİ

DR. SERHAT ORAKÇI

İNSAMER / Haliç Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sudan, yaşanan tüm bu trajik duruma rağmen medyada çok ön planda değil dolayısıyla bizler çokça Sudan’ı konuşmalı ve uluslararası kamuoyunun gündemine getirmeliyiz. Barış inşası denen şey bir bina inşa etmek gibi düşünülebilir, sonuçta mal-

zemeleri bir araya getirmek ve uyumlu bir yapı oluşturmak gerekiyor. Benzer şekilde burada da taraflar arasında bir ana çerçeve çizip nelerin bu çerçevenin içerisinde nelerin dışarısında kalacağını belirlemek öncelikli iş olmalıdır. Tarihine baktığımızda

Sudan'ın barış görüşmelerinin çokça yapıldığı bir coğrafya olduğunu görürüz. Birinci ve ikinci iç savaşları düşündüğümüzde devletle çatışan silahlı yapılar defalarca kez farklı şekilde farklı ülkelerle farklı araçlarla devletle bir araya gelmiştir. Nijerya'sından Etiyopya'sına, Kenya'sından Avrupa şehirlerine kadar birçok yerde bu silahlı yapılar bazen gizli bazen açıktan Sudan devletiyle görüşmeler yapmıştır.

Bu yaşanan hadiseyi ben üçüncü savaş olarak görüyorum ve Hartum merkezli bu savaşı Sudan'ın var olma mücadelesi olarak okuyorum. Sudan bundan önce iki önemli iç savaş yaşadı ancak bunlar güney merkezliydi.

Sudan ciddi bir bölünme riski ile karşı karşıya. Bugünlerde Port Sudan'da teknokrat geçici bir hükümetin açıklanması beklenirken eş zamanlı olarak Kenya Nairobi'de HDK güçleri ve ona yakın siyasi yapılar paralel bir hükümet açıklayacaklarını duyurdular. Hatta bu durum Kenya-Sudan ikili ilişkilerini derinden sarstı. Kısacası Sudan'da iki ayrı hükümet deklare edilecek ki, bu da Sudan'ın dağılışının bir kanıtı olarak yorumlanabilir.

Ordu ve HDK savaşı Hartum'da düğümlenmiş gözüktüyor ama Hartum sonrası neler olacağı da önemli çünkü hala Sudan'ın üçte biri HDK güçlerinin elinde. Ordu tarafından Hartum için verilen mücadeleye diğer bölgeleri de kapsayacak mı, ülke bütünlüğü korunabilecek mi bunu zamanla göreceğiz.

Bir ülkede birlik beraberliğin zemini entegrasyondan geçer. Bu siyasi, ekonomik

ve sosyal alanlarda gelişir. Bu olmadığı zaman tek bir siyasi yapının çıkarları ortaya çıkar ki bu, akabinde bölgesel sorunların doğmasına sebep olur. Sudan önce Güney Sudan sorunu, daha sonra Darfur sorunu ve sonrasında da Güney Kordufan sorunu ile mücadele etti ancak bu sorunları henüz çözemedi bir başka sorun doğmuş oldu. Ülke, krizlerin içinde krizler yaşıyor diyebiliriz.

Sudan meselesinde iç aktörler kadar dış aktörler de önemli. Arabuluculuk konuşuluyor, aday ülkeler de var. Türkiye de bu anlamda istekli fakat BAE ve Mısır gibi ülkeler askeri anlamda Sudan'a müdahil olup süreci manipüle edebiliyorlar. Bu nedenle bu aktörlerle de görüşülmesi gerekiyor. HDK'nin kontrolünün BAE'de olduğunu BM ve çevre ülkeler dahil tüm taraflar kabul ediyor. Dolayısıyla HDK ile uzlaşmak için önce BAE'nin barışa razı edilmesi gerekiyor. Türkiye bu süreçte tarafsız aktif bir rol oynayabilir, istediği takdirde bu pozisyon için önu açık ama sahada aktif ve çok taraflı hem iç yapılarla hem de diğer devletlerle birlikte bir politika yürütmesi gerekiyor. Barış inşası kolay değil, öncelikle şartlarının oluşturulması gereken bir husus. Burada yapılması gereken, sadece kavram olarak barıştan bahsetmekten ziyade barışın kazanımlarını ön plana çıkartmak. Tarafların ne elde edeceklerini tek tek dile getirip somutlaştırmak gerekir. Bu da tarafları ikna sürecinde ciddi bir kolaylık sağlayacaktır.

Meşruiyet meselesi çok önemli. Sudan adına konuşan kişiler halkın iradesini yansıtan kişiler değil, aksine yönetimi silahlı güç kullanarak ele geçirmiş kişiler.

Buna karşılık ordu bugün halktan destek görüyorsa devletin bir kurumu olduğu ve meşruiyetini buradan sağlayarak konuştugu için destek görüyor. Bundan sonra artık meşruiyet sorunu olmayan insanların Sudan'ı temsil etmesi lazım. 2018 ve 2019'da halkın ciddi anlamda daha iyi yönetim (demokratikleşme) talebi olmuştu, sonuç böylesi bir iç savaş olmamalıydı. Bugün ekonomik olarak ve silah anlamında kim güçlüyse maalesef iktidarı o elinde tutuyor. Ömer el-Beşir ülkeyi 30 yıl yönetti, başka bir kişi çıkıp 50 yıl da o yönetebilir! Bu böyle olmamalı. Meşruiyeti sağlam, ciddi karakterlerin siyasi arenada boy göstermesi gerekir.

Sudan'a demokrasinin gelmesi için erken diyenler var ancak ben çok geç kalındığını düşünüyorum; böyle olmamalıydı. Demokrasi için hiçbir zaman geç değil! Halk hesap verebilir yöneticiler istiyor. Sudan'a bu hakkı çok görmemek lazım. İslam dünyası genelinde de yönetici profilleri maalesef çok iyi bir görünüm arz etmiyor. Ben Sudan'ı İslam ülkeleri içerisinde bir önden gidici olarak görüyorum. Sudan'da ne olursa İslam coğrafyasında da benzer şeyler yaşanıyor. Bu, tarihte de hep böyle olmuş.

Şu an çatışmalar Hartum'a kilitlenmiş vaziyette. Bilindiği gibi başkent üç bölgeye ayrılmış durumda: Bahri ve Umdurman ordu güçlerinin elinde, Kuzey Hartum ise HDK'nin. Bende oluşan intiba da ordu güçlerinin geç de olsa Hartum'u kontrol edeceği yönünde. Fakat Hartum alındıktan sonra ordunun diğer bölgelerle ilgili bir yol haritası yok. Böyle olması ciddi riskleri de beraberinde getiriyor

çünkü Sudan çok kültürlü çok etnikli bir toplum yapısına sahip. Aynı zamanda kırılğan da bir toplum, dolayısıyla yol haritası olmadan hareket edildiğinde çok ciddi komplikasyonlar doğabilir. 2010'da Güney ve Kuzey olmak üzere ikiye bölünen Sudan'ın önümüzdeki yıl tekrar bölünmesi ise en büyük endişem.

Düğümelenen unsurlardan biri de sosyal ve siyasal anlamda anayasa meselesi. İslami mi yoksa seküler bir anayasanın mı yürürlükte olacağı tartışması 1940'lardan beri hep oldu. Bu ayrışmanın ülkeye hiçbir kazanımı olmadığı gibi ülkece birlikte hareket etme mekanizmalarını da tıkadı. Sudan toplumunda her iki yönetim tarzını da destekleyen ya da karşı çıkan taraflar var. Halk nezdinde kimin ne istediğini bilmemiz de çok zor çünkü hangi siyasi figürün ne kadar destek gördüğünü ya da halkın kimi isteyip kimi istemediğini analiz etmek uzun zamandır seçim yapılmadığı için mümkün değil.

Bilindiği gibi Sudan 1958'den sonra fiili olarak askeri yönetimler tarafından yönetildi; sivil yönetim dönemleri çok kısa sürdü. Askeri yönetimlerin Sudan'ı getirdiği nokta ise şu an ki mevcut durum. Sudan eğer toparlanacaksa askerin politikada yeri olmamalı. Bu sadece Sudan özelinde değil dünyanın her yerinde böyle. Aksi halde bu tür çatışmalar yaşanmaya devam eder. Toplamda 65 yıllık bir askeri yönetim, üç iç savaş ve çok büyük toprak bölünmesi oldu ve bu olanlarda askeri yönetimlerin payı çok büyük. Kimse de bu konuda çıkıp halka hesap vermedi.

2. BÖLÜM

KATILIMCI KATKILARI

Çalıştayın ikinci oturumuna iştirak eden katılımcıların sunduğu katkılar da son derece değerlidir. Onlardan gelen soru ve öneriler; Esad rejimi sonrası yeni Suriye ile ilgili tasavvur, tahayyül, beklenti ve tavsiyeler; bu çalıştayın amacına ulaşması noktasında çok kıymetlidir. Zira bu çalışmada geçmişten çok geleceğe odaklanılarak önümüzde nasıl bir siyasi, ekonomik, askeri, hukuki, kültürel ve sosyal düzen, devlet ve toplum hayal edildiğinin anlaşılması hedeflenmiştir.

ALİ MUSTAFA (BİZİM AFRİKA)

Sudan'daki sorun, ülkede büyük bir kabile çeşitliliği olduğu için genel olarak bir kabile meselesi olarak değerlendirildi. Çünkü bu kabilelerin kültürleri, yaşam tarzları ve birçok özellikleri birbirinden farklı. Ancak bu değerlendirme tamamen yanlış. Çünkü HDK'nin kendisi bile aslında dış güçler tarafından destekleniyor. Dolayısıyla bu durumu kabile savaşı olarak değerlendirmek yanlış bir yaklaşım ve biz bu yanlış bilgiyi düzeltmek istiyoruz.

Savaşın temel sebeplerine gelince, bazı ülkeler Sudan'ın kendi ekonomilerine doğrudan katkı sağladığının farkında, Sudan'daki doğal kaynakların bilincinde ve hepimiz bu ülkeleri tanıyoruz. Sudan ayrıca özellikle Arap ülkeleri tarafından "dünyanın gıda sepeti" olarak adlandırılıyor.

“Şu an Sudan'da yaşananlar, Clausewitz'in şu sözünü hatırlatıyor: “Siyaset, diplomatik yöntemlerle yürütülen bir savaştır; savaş ise hileli yöntemlerle yürütülen bir siyasettir.”

İkinci mesele ise meşruiyet konusu. Sudan'da olanların 15 Temmuz'da Türkiye'de yaşananlara benzer özellikler taşıdığına dair ifadeler de geçti. Erdoğan'ı sevenler de vardı, ona karşı olanlar da ancak nihayetinde herkes, resmi hükümet anlamına gelen mevcut sistemi destekledi. Aynı durum Sudan'da da yaşandı. Sudan halkı sokağa çıktı ve Sudan ordusunu destekledi.

HDK, zaten önceden planlı bir şekilde başkent Hartum'un içinde bulunuyordu. Batı Sudan'daki, özellikle Güney Darfur'daki kabile sorunlarını sona erdirmek amacıyla oradaydı. Aslında HDK, önceki rejim tarafından oluşturulmuştu; eski devlet başkanınca kişisel korunma amacıyla kurulmuştu. Zamanla bu konu-

mu gelişti ve bağımsız bir güç haline geldi; kendi bütçesi ve geniş yetkileri oldu. Bu da onun silahlı kuvvetlerden farklı bir yapıya sahip olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla Hartum'da bulunmaları önceden planlanmış bir durumdu.

Komşu ülkelerle ilişkiler konusunda ise cumhurbaşkanı, bu ülkelerin savaş döneminde Sudan'a nasıl yaklaştıklarına bağlı olarak ilişki kurulacağını söyledi.

Şu an Sudan'da yaşananlar, Clausewitz'in şu sözünü hatırlatıyor: "Siyaset, diplomatik yöntemlerle yürütülen bir savaştır; savaş ise hileli yöntemlerle yürütülen bir siyasettir."

ALİ MUSTAFA (2. TURDAKİ KONUŞMASI)

Bugün şahit olduğumuz şey, Sudan'a yönelik sinsi bir siyasi savaş. Kriz tüccarları, masumların kanı pahasına kazanç elde etmeye çalışıyor. Aynı zamanda, kaos ve yıkım yaratan bir milis gücünün Sudan'ı bölme projesine meşruiyet kazandırma çabası var. İşte Sudan için en büyük tehlike bu.

Sudan halkı basit, mütevazı bir halktır. Savaş öncesinde büyük hayalleri yoktu. İnsanların tek derdi yemek, içmek, uyumak ve ertesi gün yeniden güne başlamak. Bu sebeple öncelikle kendimizi tanımamız, kendi değerimizi bilmemiz gerekiyor.

Herkes dış yardıma ihtiyacımız olduğunu söylüyor. Hayır, bizim dış yardıma

ihtiyacımız yok. Asıl ihtiyacımız olan şey, halkımızın kendi ülkesinin değerini anlaması. Eğer halkımız vatan bilincine sahip olsaydı ya da en başından böyle bir bilinç gelişseydi tüm taraflar sonunda bu noktada birleşirdi.

İkinci olarak ifade etmek isterim ki, İslam dünyasının ve büyük devletlerin kaderi bize bağlı. Sudan'ın sahip olduğu kaynaklar; Nil Nehri, altın madenleri, geniş tarım arazileri ve dünyanın gıda sepetinin bizde olması çok değerli. Biz bunun farkındayız ve biliyoruz ki aslında başkaları bize muhtaç. Sudan halkına ve gelecek nesillere kendi değerlerimizi öğretmek zorundayız. Ülkemizin sorunlarının çözümü için yapılacak en doğru şey bu. Bir söz vardır; "Allah, kendi değerini bilen

kişiyi yüceltir.” O halde biz de kendi değerimizi bilmeliyiz.

Biz şu an Türkiye’de yaşıyoruz ve bu ülkenin yasalarına uymak zorundayız. Burada daha önce protestolar düzenle-

mek, sesimizi medyada duyurmak için girişimlerde bulunduk ve hala bunun için çalışıyoruz. Ancak burada işler bizim için üç kat daha zor, çünkü yabancıyız. Oysaki bu tür işlerin çok daha kolay çözülebilmesi gerekiyor.

BİLAL BAHÇİ (İHH DOĞU AFRİKA MASASI)

Barış görüşmeleri sürerken bölgeye büyük miktarda yardım gitmesi gerektiğini merkezimize bildirdik. Bölgede insani durum açısından geline nokta oradaki siyasilere de kaldırılabileceği bir boyutta değil. İnsani yardımlar bölgeye giderken yolların açık olduğunu ifade etmek amacıyla “Sudan’a insani yardım ulaşabiliyor.” şeklinde açıklama yaptık. Fakat şu an yardımları ulaştırmada çok ciddi zorluk yaşıyoruz. İHH olarak yardım korido-

runun açılmasını arzu ediyoruz. Sadece bizim değil diğer uluslararası yardım organizasyonu çalışanlarının da ülkeye girişlerde yaşadığı problemlerin çözülmesi gerekiyor. Pek çok yere erişim kısıtlaması var. Milli ordunun hakim olduğu yerlerde yardımlar rahat ulaştırılabiliyor ancak HDK’nin kontrolündeki bölgelerde yardım çalışmaları sekteye uğruyor, bürokratik engellerle karşılaşıyoruz.

DR. SALİM HASAN

Sudan; Arap Birliği, Afrika Birliği, İslam İş Birliği Teşkilatı ve diğer uluslararası kurumlarda önemli bir üye konumunda. Aynı zamanda bu kurumların kurucu üyelerinden biri. İşte bu yüzden Sudan’a saldırılar yapılıyor. Çünkü Sudan, Afrika’daki diğer ülkeler nezdinde önemli bir ağırlığa ve etkili bir konuma sahip. Afrika Birliği gibi platformlarda güçlü rol oynayan bir ülke.

Sudan’a yönelik düşmanlığın sebeplerinden biri de sahip olduğu kabile çeşitliliği. Ülkede sanırım 550’den fazla kabile var. Ayrıca büyük doğal kaynaklara sahip ve bölgesel olarak stratejik bir rol oynuyor. Sudan, İslam’ı Afrika’ya

yayma konusunda güneydeki ülkeler için bir kapı.

Tanzanya ve Zanzibar’a olan seyahatlerimde Sudan’dan mezun olmuş birçok kişiyle karşılaştım. Bu durum bazı ülkeler için bir meydan okuma teşkil ediyor. Tıpkı Afrika Üniversitesi’nin Sorbonne’a rakip olması gibi. Sorbonne, Afrika’daki değerleri bozarken, Afrika Üniversitesi Afrika’da iyileştirici bir rol oynuyor. Bu da uluslararası projelere ters düşüyor. Konuyla ilgili daha fazla detay var ancak burada paylaşmak istemiyorum.

Türkiye’nin Sudan’daki rolü sadece ekonomik değil. Türkiye’nin insani yardım

kuruluşu İHH'nın Sudan'daki etkisi çok büyük. Ben bizzat oradaydım ve sahada neler yaptıklarını çok iyi biliyorum. Deniz Feneri, Kızılay ve AFAD gibi Türk kurumları da büyük yardımlarda bulundu. Türkiye'den gelen bu destekler olmasaydı Sudan'daki durum çok daha kötü olurdu. Türkiye'den yapılan yardımlar samimiyetle, güvenle ve kardeşlik ruhuyla yapılıyor. Sudan halkı, Türk yardım kuruluşlarına güveniyor ve verdiklerini hiçbir zaman bir çıkar ya da aşağılama aracı olarak kullanmadıklarını biliyor. Oysa diğer uluslararası kuruluşların nasıl çalıştığını hepimiz biliyoruz.

Bu savaş, Sudan halkına kimin dost, kimin düşman olduğunu çok açık bir şekilde gösterdi. Sudan'da yaşanan vahşet, insanların bu çatışmada kimin yanında

duracaklarını net bir şekilde anlamalarını sağladı.

Son ve en önemli nokta ise, Sudan'daki olaylara doğrudan ya da dolaylı olarak olumsuz etki eden dış güçlerdir. Ancak Türkiye bunlardan ayrılıyor; çünkü Türkiye, "önce kardeşlik, sonra çıkar" anlayışına sahip tek ülke. Bu nedenle Türkiye, Sudan'daki krizin çözümünde etkili olabilecek bir güce sahip. Bunu da Sudan üzerinde etkisi olan Mısır ile iş birliği yaparak gerçekleştirebilir. Aksi halde Sudan'da yaşanan olayların son bulması mümkün olmayacaktır.

Bu düşüncemizin en büyük kanıtı ise Suriye'de yaşananlardır. Eğer Türkiye müdahale etmeseydi, Hakan Fidan, Sergey Lavrov ve Abbas Arakçı toplantısı

gerçekleşmeseydi, Ahmed Şara kıyamete kadar savaşmaya devam edecekti. Ancak o toplantıda, Türkçede de denildiği gibi,

“Türkiye Esad’ın kalemini kırdı.” Sudan’da da benzer bir girişimde bulunulmazsa bu savaş sona ermeyecektir.

İRFAN TATLI (İHH ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİRİMİ)

Sudan neden gündemimizde değil; aslında olayların kabile temelinde etnik zeminde nüksetmesinin uluslararası ilgiyi azalttığını düşünüyorum.

Coğrafi olarak Sudan küresel siyasetin dışında kalıyor. Cibuti gibi yerlerde üsler kurmuş büyük güçler var, dolayısıyla Sudan’a gerek duymuyorlar.

Sudan Somali gibi bir çöküş, Libya gibi bir parçalanma sürecine doğru gidiyor. Ülkede insan hakları ihlalleri yapmış iki antidemokratik güç var, buradan ne çıkacak bilmiyorum. Tabii ki ordunun uluslararası zeminde meşruiyeti var ama bunun da orduyu cesaretlendirip sivil hükümete

geçiş sürecinin uzamasına neden olabilecek bir durum olduğunu düşünüyorum. Milislerin kazanması zaten başlı başına bir sorun teşkil eder.

Barış görüşmelerini diplomatik becerisi olan insanların yürütmesi gerekiyor. HDK ve ordunun böyle bir kabiliyetinin olmaması barış sürecini uzatıyor. Çözüm olarak askeri müdahale ile HDK’nin tasviye edilmesi, yine uluslararası baskıyla ordunun pasifize edilmesi ve sivil hükümetin kurulması ile hızlı bir sonuç alınabileceğini düşünüyorum. Ülkede bir sivil inisiyatif var ama bu süreçte hiç göremedik.

İBRAHİM TIĞLI (GAZETECİ)

Öncelikle Sudan’ın devlet geleneği olan bir Afrika ülkesi olduğunu belirtmek gerekir. Ömer el-Beşir dönemine kadar öyle veya böyle bu gelenek devam etti.

İkinci olarak Sudan’ın bir derin devleti var ve burada da İslamcılar etkili. Ömer el-Beşir’e karşı darbeye karar verenler de laiklerle mücadele edenler de onlardı fakat niye bu kirli savaşın içine dahil oldular şaşıyorum. Hamas örneğinde gördüğümüz, kendi meşruiyetini elde etme arzusunu Sudan’da maalesef göremedik.

Sudan, küresel aktörlere odaklanmak yerine sorunu kendi içinde çözmeliydi. Başından beri Hemedti’nin bu savaşta yer almasını doğru bulmuyorduk, belki başta kahramandı ama şu an vatan haini haline geldi.

Sudan’ın etkili bir medyaya ihtiyacı var. Bu katliamları kamuoyuyla paylaşarak insanların vicdanına hitap edebilmek gerekir.

Bütün bu sürecin sonunda yeni bir Sudan’ın geleceğini düşünüyorum.

Burada bence Sudan'da Sudan'ı bilen kişiler görev almalı. Mesela Aziz

Yıldırım'ın Port Sudan'da bir projesi var, bence absürt.

MEHMET ÖZKAN (AKADEMİSYEN)

Sudan beklediği uluslararası ilgiyi görmedi ve görmeyecek de. Son Afrika Birliği zirvesinde Cibuti Dışişleri Bakanı'nın Afrika Birliği Komisyon Birliği Başkanı olmasıyla beraber birlik, AB gibi daha bürokratik, içe kapanık bir yapıya dönüşecek. Uluslararası toplumdan mevcut savaşlar dolayısıyla pek bir şey beklememek lazım. Uluslararası örgütler daha da etkisiz hale gelecek.

2006-2007 döneminde Darfur meselesinde olduğu gibi uluslararası alandan Sudan'daki sorunun çözümüne dair ilgi beklemek beyhude; çünkü o dönemde ilginin Sudan'a yönelmesinin temel sebebi,

kitle imha silahları olduğu gerekçesiyle Irak'a saldıran George Bush'un aradığı silahları bulamaması üzerine küresel dikkati Sudan'a çekerek ABD'nin Irak'taki hukuksuz işgalini örtbas etme çabasıydı.

Sudan'daki sorun Mısır'ın devreye girmesiyle daha rahat çözülebilirdi ama Mısır'ın kendi sorunları var. Ben kısa vadede Sudan'daki sorunun çözüleceği konusunda çok iyimser değilim. Bu işin askeri anlamda çözülmeden barışın sağlanabileceğini düşünmüyorum.

Soru: Türkiye ne yapsa bu savaş bitirebilir?

HASAN SAİT (JALİYA SUDAN)

Sudan gençleri 2018'de neden sokaklara döküldü? Çünkü özgürlük ve barış istediler. 2022'de Sudan ordusuna karşı askeri bir darbe yapıldı ama başarılı olamadı. Siviller devre dışı kaldı. Sudanlıların sesi kısık kal-

dı. Oysaki Sudan halkı çok daha yüksek bir sesle barışı dile getirmeli. Sudan ordusu Türkiye'ye çok güveniyor. Barış Türkiye arabuluculuğunda müzakere edilmeli ve bütün taraflar birlikte masaya oturmalı.

AMİR ABDELRAUİ (JALİYA SUDAN)

Sudan'daki krizi sınır krizi, tarihi kriz, Sudan bölgesel ve jeopolitik yapısı olarak üçe ayırmalıyız. Ayrıca her savaşta olduğu gibi burada da iki aktör var: isyancı milisler ve ordu. Öncelikle ülkede büyük bir insani kriz var. BM verilerine göre 13

milyon kişi yerinden edildi. 30 milyon kişi göç etmek durumunda kaldı. 750 bin kişi açlık sınırında. Hastaneler çalışmıyor ve ilaç bulunamıyor. Ülkede barışın sağlanması için uluslararası toplumun baskı yapması gerekiyor.

TADAMUN DERNEĞİ TEMSİLCİSİ

İki taraf tabiri, tarafları eşit tuttuğunuz anlamına gelir. Ben buna katılmıyorum ve çözüme de bu şekilde ulaşabileceğimizi düşünmüyorum. Hangi taraf Sudan'ı temsil ediyor, hangi taraf kendini temsil

ediyor? Eğer orduysa ki, bence bu kanat Sudan'ı temsil ediyor; hayır değilse, yani diğer tarafsız, o da kabile oluşumlarından bir araya gelmiştir. Dolayısıyla bunları iyi analiz edip öyle yola çıkmamız gerekir.

SELİM VATANDAŞ (YEŞİLAY)

Bu olayı doğum sancısı üzerinden anlamaya çalışıyorum. Burada bir sancı var, ama yeterli değil; suni sancı gerekli. Bu suni sancı kimden gelecek? İşte burada da Türkiye gibi ülkelere büyük görev düşü-

yor. Türk dış politikası radarında Sudan nerede? Sudan'ın uluslararası frekansı düşük gözüküyor. Bu gibi çalıştaylarla farkındalık artırılarak karar alıcıların harekete geçirebileceğini ümit ediyorum.

KEVSER ELBAHARİ (UBUNTU AFRİKA DERNEĞİ)

Askerin tarafında bazı silahlı gruplar ve bazı partiler var yani sadece bir grup yok. Ülkedeki İslami grupları bir araya getirip savaşa karşı pozisyon aldirmek, yapacağımız en öncelikli iş olmalıdır.

Ayrıca cevaplanması gereken en önemli sorulardan biri de savaştan sonra bu silahlı grupların durumunun ne olacağı, devam mı edecekler yoksa orduya mı katılacaklar?

KEVSER ELBAHARİ (2. TURDAKİ KONUŞMASI)

Muhammed Bey, konuşmanızın başında polisin savaşın ilk anlarında bazı tehditler aldığını ve bu nedenle tamamen sahadan çekildiğini söylediniz. Sorum şu, bu tehditler polise savaş başlamadan önce mi, yoksa savaşın ilk saatlerinden sonra mı ulaştı? Çünkü savaşın ilk saatlerinde bazı bölgelerde hiç polis yoktu.

Eğer polis, savaş başladıktan sonra tehdit edildiyse neden askerler gibi çatışmaya girmedi? Şayet polis de askerler gibi olaylara müdahil olsaydı ve halkın

silahlandırılması yerine doğrudan polis silahlandırılırdı daha iyi olmaz mıydı? Çünkü şu anda silahlı vatandaşlar var ve halktan silah toplamak son derece zor bir süreç olacak. Oysa polisten silah toplamak gibi bir ihtiyacımız zaten yok. Eğer bu durum en başından öngörülebilseydi şu anda içinde bulunduğumuz bu ağır krizi daha farklı şekilde yönetebilir, belki de daha iyi bir çözüm üretebilirdik. Çünkü savaş sona erdikten sonra silahların toplanması gerekecek.

MAHA BAKHİET (AKADEMİSYEN)

Biz hala Sudan'da olup bitene kabileler arasında gerçekleşen bir savaş dersek uluslararası arenaya bunu anlatamayız. Ben de bir kabileye mensubum, benim kabilemin yarısı Hemedti'nin yanında diğer yarısı da karşısında savaşıyor.

İki taraf nasıl olabiliyor? Biz bir tarafı seçeceksek ordu tarafını tutmalıyız, iki taraf tabirini kabul etmiyorum.

Bütün bunlar olurken sivilleri savunma noktasında polis neredeydi derse-

niz sonuna kadar sivillerin yanındaydı ama bazı durumlarda onların da gücü yetmedi.

Cidde Anlaşması sonrası siviller kendilerini savunmak durumunda olduklarını hissettiler.

Libya'daki senaryo Sudan'a da uyarlanmak istenir mi? Bence Abdul Fettah el-Burhan çok bile kaldı. Halkın isteklerini karşılayabilmek için bir başbakan lazımdı.

ÜMİT DOĞAN (TADAMUN TÜRKİYE)

Bu tip bir savaşın kazananı olmuyor. Adına RSF, Cancavit ya da HDK diyebilirsiniz ama nihayetinde bu gruplar meşru ordu ile savaşan yapılar.

Normalde polis güçleri Sudan'da güçlüdür fakat polisi bu süreçte aktif şekilde sahada göremedik.

Bu savaşı Sudan milli ordusunun kazanması lazım, bizim de onları desteklememiz gerekir. Sonrasında da sivilizasyon

süreci yaşanıp siyasi partilerin oyuna girmesi sağlanmalı. Türkiye'nin de bu süreçte oyuna girmesi gerekir. Defacto başkent Port Sudan da büyükelçimiz var, oraya daha fazla müdahil olabilirdik.

ABD'de 70 bin Sudanlı var, Türkiye'de de oldukça çok sayıda Sudanlı var, diğer ülkelerde de yine hatırı sayılır sayıda Sudan diasporası var ama etkin değiller. Aralarından bir lider çıkartmaları gerekir.

ORAL AVCI (TÜRKİYE-SUDAN DOSTLUK DERNEĞİ)

Bir iyi bir de kötü haberim var: Birincisi Sudan'da savaş var evet, bu kötü; fakat iyi olan ise Sudan'daki savaş ideolojik bir savaş değil. En büyük savaş ideolojik olandır; çünkü bunu kırmak zordur. Buradaki savaş ise Afrika'da Arap Yarımadası'nda olan, normal olmamakla

birlikte tipik bir savaş ve daha kolay bitirilebilir.

Barış sonrası Sudan'da ne yapılacağını acil olarak konuşmamız gerekiyor. Çünkü bu savaşa odun atanların ya odunu biter ya da odunu başka bir yere atmaları gerekir

ve bu savaş biter. Öncelikle mevcut olan müesseseleriyle beraber ülkede özellikle tarım politikalarının derhal tekraren belirlenmesi gerekiyor. 2016 yılında savaştan önce Sudan'da buğday ithalatı 2,5 milyar dolardı.

Barış sonrasında Sudan'ın yeniden inşası için Türkiye'nin de yardım etmesi gereki-

yor. Zira Etiyopya'nın biraz doğal kaynak desteği, Mısır'ın biraz siyasi desteği, Suudi Arabistan'ın ekonomik desteği dışında Sudan'a gerçek anlamda destek verecek bir ülke olmayacak. Bu anlamda Türkiye'ye büyük görev düşüyor. Barış sürecinde şunu da unutmamak gerekir; Sudan'ın geleceği Müslümanların elindedir çünkü Sudan'ın şemsiyesi İslam'dır.

Afrika'nın doğusu ve batısı diye bir ayırım yapmamız gerekiyor. Doğusu dağlık, batısı çöldür, düzlüktür. Dağlık yerlerde şelaleler vardır. Nil'in en uzun geçtiği yer Sudan'dır. Her ülkenin kendi alternatif çözümü vardır ve Sudan'ın çözümü suyudur. Bu anlamda Cezire bölgesi, dünyanın en büyük ikinci sulama projesine sahip ve bu çok büyük bir güç. Bir zamanlar Sudan dünyanın en önemli pamuk üreticisi ve ihracatçısıydı. Türkiye tarım teknolojileri anlamında bu işe de el atmalı.

SONUÇ

Küresel ticaret savaşlarının ve Gazze gibi bölgesel krizlerin yaşandığı bir dönemde Sudan krizinin yerel ve bölgesel boyutlarının ve çözüm önerilerinin tartışıldığı bu çalıştayda, jeopolitik önemi oldukça kritik olan Sudan'daki iç savaşın bir an önce bitirilmesi ve meşruiyetin yeniden tesis edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İnsani durumun kritik bir seviyede bulunduğu Sudan'da, sahadaki değişen dengelerle birlikte barışın daha kolay sağlanabileceği görüşü ön plana çıkmış; birlik ve beraberliği sağlamak için ulusal entegrasyonun hassasiyetine dikkat çekilmiştir.

Başta Türkiye olmak üzere uluslararası kamuoyunda Sudan krizinin yeteri kadar tartışılmadığı, önemsenmediği ve medyada gerektiği kadar yer almadığı fikri katılımcıların ittifak ettiği bir diğer önemli husus olmuştur. Çalıştayda Sudan'daki çatışmaların durdurulması yanı sıra savaş sonrası dönemde sivil siyasetin önemi, psikososyal sorunlarla baş etme ve mültecilerin geri dönüşü gibi pek çok soruna çözüm bulunması konusunda yapılacak çalışmaların derinleştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

İHH
İNSANI YARDIM VAKFI

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

iNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

iHH
İNSANI YARDIM VAKFI